

Rummens, S. (2016). *Wat een theater! Politiek in tijden van populisme en technocratie*. Kalmthout: Pelckmans Pro

Stijn van Kessel^{*1}

Het is moeilijk te ontkennen dat het boek van Stefan Rummens, *Wat een theater! Politiek in tijden van populisme en technocratie*, op een juist moment komt. Rummens bespreekt hoe de huidige parlementaire democratie onder druk staat en het vertrouwen in gevestigde politieke instituties en politici tanende is. De auteur noemt de opkomst van autoritaire leiders als Erdoğan en Orbán, de groei van rechts-populistische partijen en toenemende Eurosceptis als voorbeelden van de huidige democratische malaise en afnemende Europese samenhang. Na de publicatie van het boek is het niet moeilijk om nog recentere voorbeelden te noemen: de verkiezing van Donald Trump als Amerikaanse president, de ogenschijnlijk harde Brexit-koers van de Britse regering en de Franse presidentsverkiezingen waar kandidaten van de twee traditionele partijen in de eerste ronde bleven steken.

Rummens' centrale argument is dat de parlementaire democratie voornamelijk wordt bedreigd door de toenemende macht van technocraten, die via ondoorzichtige, transnationale beleidsnetwerken besluiten nemen over zaken waarin burgers niet langer inspraak hebben. Sterker nog, ook nationale politici blijken steeds machtelozer te zijn. Dit alles voedt het wantrouwen van burgers jegens het politieke systeem en de aantrekkingskracht van nationalistische populistische partijen, die beloven dat het democratische besluitvormingsproces hersteld kan worden. Rummens ontkent dat het probleem bij de parlementaire democratie *an sich* ligt en stelt dat de parlementaire politiek juist versterkt moet worden om aan het "destructieve opbod tussen technocratie en populisme te ontsnappen" (p. 22). Technocratisch bestuur moet vervangen worden door nationaal en internationaal beleid dat opnieuw op politieke keuzes gestoeld is.

Rummens benadrukt het belang van politieke strijd met conflicterende ideologieën en beleidsalternatieven voor een gezonde democratie. Hij volgt de filosoof Claude Lefort in diens nadruk op de noodzaak van een zichtbare encscenering van de politieke macht in de samenleving. De politieke machthebber moet daarbij het politieke 'toneel' delen met een legitieme oppositie. Hierdoor kunnen ook tegenstanders van het gevoerde beleid zich identificeren met het politieke schouwspel. Dit legitimeert niet

* s.vankessel@qmul.ac.uk

1 Queen Mary University of London

alleen het parlementair-democratische systeem. Het bevordert ook de samenhang en eenheid van de maatschappij.

Waar veel waarnemers mediatisering van de politiek als een probleem zien, is Rummens veel positiever. In de huidige ‘mediademocratie’ hebben politieke partijen een minder nauwe band met het maatschappelijke middenveld en leveren ze slechts een ‘professionele omkadering’ van politieke leidersfiguren, die via de media met elkaar concurreren en communiceren met het electoraat. Terwijl anderen deze ontwikkeling vooral zien als een prominente oorzaak van de opkomst van het populisme, stelt Rummens dat het einde van de verzuiling en de afname van partijlidmaatschap en -identificatie eerder getuigt van de emancipatie van burgers. Het echte probleem ligt volgens hem bovenal bij de technocratisering van de politieke besluitvorming. De mediademocratie is niet zozeer het probleem maar juist een deel van de oplossing, aangezien ze kan bijdragen aan een zichtbare encensering van de politieke strijd.

Volgens Rummens moet een halt toegeroepen worden aan gedepoliteerde technocratische beleidsnetwerken. Actoren die deel uitmaken van deze netwerken, zoals de Wereldhandelsorganisatie (WTO) en het Internationaal Monetair Fonds (IMF), zijn er onder het mom van neutraliteit en expertise in de praktijk op gericht om de neoliberale vrijmarktideologie te verwezenlijken. Dit gaat gepaard met een afnemende autonomie van nationale beleidsmakers met betrekking tot vraagstukken als ecologische bescherming en de instandhouding van de welvaartsstaat. Populisme en nationalisme bieden volgens Rummens niet de oplossingen. Populisme kan een signaalfunctie vervullen, maar vormt tevens een bedreiging en is fundamenteel antidemocratisch. Door een fictieve voorstelling van een homogene samenleving ontkent populisme de diversiteit van het democratische volk en de legitimiteit van politieke tegenstanders. Alhoewel Rummens pleit voor een verregaande vrijheid van meningsuiting, dienen extreemrechtse populistische partijen volgens hem te allen tijde uitgesloten te worden van politieke macht.

De oplossing moet volgens Rummens ook niet gezocht worden in wat hij “democratisch nationalisme” noemt. Door de verregaande mondialisering van de economie en het bestaan van grensoverschrijdende problemen leidt een terugtrekking van de democratische politiek op het nationale niveau slechts tot machteloosheid. In plaats daarvan dient niet alleen de nationale, maar ook de internationale besluitvorming gepolitiseerd en gedemocratiseerd te worden. Rummens gaat aan het eind van zijn boek nader in op de crises en problematische besluitvorming binnen de Europese Unie en stelt enkele structurele hervormingen voor. Zo breekt hij onder meer een lans voor een volwaardige politieke Unie waarbij de Europese Commissie een echte Europese regering dient te worden, die leunt op de steun van de meerderheid binnen een versterkt Europees Parlement. Daarbij pleit Rummens niet zozeer voor een verzwakking van de intergouvernementele pijler van de EU. De EU zou volgens hem de vorm van een ‘federatie van staten’ moeten krijgen: een “pluralistische constitutionele orde waarin de autonomie van de federale gemeenschap hand in hand gaat met de zorg voor de integriteit, de autonomie en de eigenheid van de lidstaten” (p. 224-225).

Al met al bevat het boek van Rummens niet alleen een scherpe analyse van de problemen waar de huidige parlementaire democratie mee kampt, het biedt ook enkele geruchtmakende oplossingen. Het is voor de lezer uiterst prettig dat Rummens geen vrees heeft om duidelijke stellingnames te kiezen, dat hij bestaande en wijdverbreide ideeën op een kritische manier benadert en argumenten op een krachtige manier onder het voetlicht weet te brengen. Daarbij slaagt hij er bovendien in om (soms tamelijk ongrijpbare) filosofische en politicologische theorieën op een heldere manier te vertalen naar een breder publiek en ze te verbinden met recente politieke ontwikkelingen. Ik heb het boek dan ook met plezier gelezen en ben het over veel zaken met Rummens eens.

Ik heb natuurlijk ook een aantal bedenkingen. In het bijzonder ben ik met betrekking tot een aantal aangelegenheden minder optimistisch dan de auteur. Wanneer Rummens bijvoorbeeld spreekt over de mediademocratie, legt hij vooral de nadruk op de positieve ontwikkelingen in de verhouding tussen burgers en politieke elite. Burgers zijn mondiger, beter geïnformeerd en volgen de politiek met een meer kritische blik. Niet iedereen deelt echter die visie. Zo sprak politicoloog Peter Mair (2013) van de “*hollowing out of democracy*”, waarbij partijen hun representatieve functie verloren zijn en veel burgers gekenmerkt worden door passiviteit en apathie.

Politicologen spreken daarnaast over de opkomst van ‘*catch-all*’-partijen die, zoals Rummens ook beschrijft, hun loyale achterban hebben zien slinken en voornamelijk leunen op de massamedia als communicatiemiddel. De auteur lijkt echter weinig aandacht te besteden aan de minder fraaie kanten van deze ontwikkeling. Zo stellen critici dat de macht binnen ‘*catch-all*’-partijen te veel verschuift naar de politieke leider, wat de interne democratie schaadt. Zulke partijen worden bovendien gekenmerkt door een ambigue *middle-of-the-road*-ideologie gericht op het aantrekken van zo veel mogelijk kiezers. Die evolutie kan precies uitgelegd worden als een verarming van de politieke strijd en de vlucht naar het midden van traditionele partijen wordt ook vaak gezien als een belangrijke voedingsbodem voor populisme. Het is dan de vraag of de groei van populisme niet toch ook deels te maken heeft met de overgang naar de mediademocratie, of, in ieder geval, de bredere historische evolutie van gevestigde politieke partijen.

Daarnaast is het de vraag of dramatische verhalen in de media altijd duiden op een constructief proces. Bestaat niet het gevaar dat mediaberichtgeving gekaapt wordt door demagogen die desinformatie verspreiden en weinig toevoegen aan de kwaliteit van het publieke debat? Aan de hand van het voorbeeld van de Brexit-campagne geeft Rummens weliswaar toe dat dit het geval kan zijn, maar het blijft onduidelijk welke instrumenten er zijn om ‘tabloidisering’ tegen te gaan en onafhankelijke kwaliteitsjournalistiek te garanderen. Daarnaast besteedt het boek geen aandacht aan de veelgenoemde schaduwkanten van de nieuwe sociale media, die kunnen bijdragen tot het verspreiden van ‘*fake news*’ binnen in zichzelf gekeerde online-gemeenschappen die nauwelijks openstaan voor politieke tegengeluiden.

Ten slotte lijkt het verwezenlijken van de door Rummens beoogde institutionele hervormingen van de EU een lastige opdracht. Dat betekent niet zozeer een diskwali-

ficatie van het argument dat democratisering en politisering van Europese besluitvorming wenselijk is. Het is voor mij echter onduidelijk hoe we verregaande stappen naar een politieke Unie kunnen zetten in het huidige politieke klimaat waarin veel burgers fel gekant zijn tegen het overdragen van bevoegdheden naar het Europese niveau - de genoemde harmonisering van sociaal beleid, bijvoorbeeld, komt daar toch op neer. Ik hoop met Rummens dat democratisering van de EU kan leiden tot het ontstaan van democratische solidariteit en zelfs een Europese *demos*, maar ben onzeker over de mogelijkheden om de initiële publieke steun voor drastische hervormingen te vergaren.

Wellicht zie ik het te somber in. Ik ben uiteindelijk ook van mening dat het juist de kracht van dit boek is dat het verregaande maatregelen durft voor te stellen en dat het daarbij dominante ideeën over het functioneren van het huidige democratische stelsel kritisch analyseert. Rummens biedt zodoende de nodige stof voor discussie en een welkome bijdrage aan het belangrijke debat over hoe we moeten omgaan met de huidige problemen van de parlementaire democratie.

Bibliografie

Mair, P. (2013). *Ruling the void: the hollowing of Western democracy*. London: Verso.